

हनिद्दी संवधानिक रूप से भारत की प्रथम राजभाषा और भारत की सबसे अधिक बोली और समझी जान वाली भाषा है चीनी के बाद यह विश्व में सबसे अधिक बोली जान वाली भाषा भी है।

हनिद्दी और इसकी बोलियाँ उत्तर एवं मध्य भारत के विविध राज्यों में बोली जाती है भारत और अन्य देशों में ६० करोड़ से अधिक लोग हनिद्दी बोलते, पढ़ते और लिखते हैं फ़िजी, मॉरिशस, गयाना, सूरीनाम की अधिकतर और नेपाल की कुछ जनता हनिद्दी बोलती है।

हनिद्दी राष्ट्रभाषा, राजभाषा, सम्पर्क भाषा, जनभाषा के सोपानों को पार कर विश्वभाषा बनने की ओर अग्रसर है भाषा विकास क्षेत्र से जुड़े वैज्ञानिकों की भविष्यवाणी हनिद्दी प्रेमियों के लिए बड़ी सन्तोषजनक है कि आने वाले समय में विश्वस्तर पर अन्तरराष्ट्रीय महत्त्व की जो चन्द्र भाषाएँ होंगी उनमें हनिद्दी भी प्रमुख होगी।

हनिद्दी शब्द का सम्बन्ध संस्कृत शब्द सन्धि से माना जाता है 'सन्धि' सन्धि नदी को कहते थे और उसी आधार पर उसके आस-पास की भूमि को सन्धि कहने लगे यह सन्धि शब्द ईरानी में जाकर 'हनिद्' हनिद्दी और फ़ारि 'हनिद्' हो गया। बाद में ईरानी धीरे-धीरे भारत के अधिक भागों से परचिति होत गए और इस शब्द के अर्थ में विस्तार होता गया तथा हनिद् शब्द पूरे भारत का वाचक हो गया। इसी में ईरानी का ईक प्रत्यय लगन से (हनिद् ईक) 'हनिद्दीक' बना जिसका अर्थ है 'हनिद् का'। यूनानी शब्द 'इन्दिका' या अंग्रेजी शब्द 'इण्डिया' आदि इस 'हनिद्दीक' के ही विकसित रूप हैं हनिद्दी भाषा के लिए इस शब्द का प्राचीनतम प्रयोग शरफुद्दीन यज्दी' के 'जफरनामा' (१४२४) में मिलता है।

प्रोफ़ेसर महावीर सरन जैन ने अपने "हनिद्दी एवं उर्दू का अद्वैत" शीर्षक आलेख में हनिद्दी की व्युत्पत्ति पर विचार करते हुए कहा है कि ईरान की प्राचीन भाषा अवेस्ता में 'स्' ध्वनि नहीं बोली जाती थी। 'स्' को 'ह्' रूप में बोला जाता था। जैसे संस्कृत के 'असु' शब्द को वहाँ 'अहु' कहा जाता था। अफ़ग़ानिस्तान के बाद सन्धि नदी के इस पार हनिद्दीस्तान के पूरे इलाक़े के प्राचीन फ़ारसी साहित्य में भी 'हनिद्', 'हनिद्शु' के नामों से पुकारा गया है तथा यहाँ की किसी भी वस्तु, भाषा, विचार को 'एडजेक्टिव' के रूप में 'हनिद्दीक' कहा गया है जिसका मतलब है 'हनिद् का'। यही 'हनिद्दीक' शब्द अरबी से होता हुआ ग्रीक में 'इन्दिका', 'इन्दिका', लैटिन में 'इन्दिया' तथा अंग्रेजी में 'इण्डिया' बन गया। अरबी एवं फ़ारसी साहित्य में हनिद्दी में बोली जान वाली भाषाओं के लिए 'ज़बान-ए-हनिद्दी', पद का उपयोग हुआ है भारत आने के बाद मुसलमानों ने 'ज़बान-ए-हनिद्दी', 'हनिद्दी ज़बान' अथवा 'हनिद्दी' का प्रयोग दिल्ली-आगरा के चारों ओर बोली जान वाली भाषा के अर्थ

font: Lora
script: Devanagari

date: 9 October, 2014

Marathi 14/24 pt

मौर्य साम्राज्य हे प्राचीन भारताच्या इतिहासातील एक प्रमुख साम्राज्य होते. त्यावर इ.स.पू. ३२१ ते इ.स.पू. १८५ पर्यंत मौर्य वंशाने राज्य केले होते. गंगेच्या खोऱ्यामधील मगध राज्यापासून उगम झालेल्या या साम्राज्याची राजधानी पाटलीपुत्र (आजचे पाटना) ही होती. हे साम्राज्य इ.स.पू. ३२२ मध्ये चंद्रगुप्त मौर्य याने स्थापन केले. त्याने नंद घराण्याला पराभूत करून आपले साम्राज्य प्रस्थापित केले. त्याने भारतातील सत्तांच्या वधितनाचा फायदा उठवून आपल्या साम्राज्याचा पश्चिमिके व मध्य भारतात वसितार केला. इ.स.पू. ३२० पर्यंत या साम्राज्याने अलकेझांडरच्या प्रांतशासकांना (क्षत्रप) हरवून पूर्णपणे वायव्य भारत ताब्यात घेतले होते.

५०,००,००० वर्गकिमी एवढा प्रदेश ताब्यात असलेले मौर्य साम्राज्य हे तेत्कालीन सर्वांत मोठ्या साम्राज्यांपैकी एक, व भारतीय उपखंडातील सर्वांत मोठे साम्राज्य होते. आपल्या सर्वोच्च शिखरावर असताना हे साम्राज्य उत्तरेला हिमालय, पूर्वेला आसाम, पश्चिमेला पाकसिंहान, अफगाणसिंहान व इराणचे काही भाग इतके पसरले होते. भारताच्या मध्य व दक्षिणे प्रदेशांमध्ये चंद्रगुप्त व बिंदुसार यांनी कलिंग (सध्याचे ओरिसा) हा प्रदेश वगळता वसितार केला. कलिंग नंतर सम्राट अशोकाने जिंकून घेतले. अशोकाच्या मृत्यूनंतर साठ वर्षांनी मौर्य साम्राज्याचा अस्त झाला. इ.स.पू. १८५ मध्ये शुंग साम्राज्याने मौर्यांना पराभूत करून मौर्य साम्राज्य संपुष्टात आणले.

चंद्रगुप्ताने आपल्या कारकीर्दीत सिंधू नदीपलीकडील अलकेझांडरच्या साम्राज्याचा प्रदेश जिंकून घेतले. चंद्रगुप्ताने सेल्युकस नकिटेर याला पराभूत करून इराणचे काही भाग जिंकून घेतले.

कलिंग युद्धानंतर सम्राट अशोकाच्या कारकीर्दीत कलिंग युद्धानंतर साम्राज्याने ५० वर्षे शांतता व सुकृतिता अनुभवली. अशोकाने बौद्ध धर्माचा स्वीकार करून या धर्माचा शीलका, आगने व पश्चिमे आशिया तसेच युरोपमध्ये प्रसार केला. अशोकाचे सारनाथ येथील सत्भशीरषावरील सिंह व अशोकचक्र हे भारताचे राष्ट्रचिह्ने आहेत.

या साम्राज्याची लोकसंख्या अंदाजे ५ ते ६ कोटी इतकी असून हे साम्राज्य हे जगातील लोकसंख्येनुसार मोठे साम्राज्य होते. पुढे वाचा...

अमरनाथ हनिदहूरको एउटा परमसुख तीर्थसथलको रूपमा रहेको छ । यो भारतको जम्मूर कश्मीर राज्यको शरीनगर सहरको उत्तर-पूर्वमा १३५ किलोमिटरको दुरीमा रहेको छ । यो गुफा समुन्द्र सतहदेखि १३,६०० फिटको उचाइमा अवस्थित छ । यस गुफाको लम्बाइ (भित्ति देखि गहराइ) १९ मिटर र चौडाइ १६ मिटर छ । गुफा ११ मिटर अग्लो छ । अमरनाथ गुफा भगवान शिवको परमसुख धार्मिक सथलहरूमध्ये एक हो । अमरनाथलाई तीर्थहरूको पनि तीर्थ भन्ने गरिन्छ कनिकी यसै स्थानमा भगवान शिवलिंगमाता पार्वतीलाई अमरत्वको रहस्य बताएका थिए ।

यहाँको परमसुख वशिष्ठेता पतिर् गुफामा हडिबाट प्राकृतिक रूपमा शिवलिंगको निर्माण हुनु हो । प्राकृतिक हडिबाट निर्मित हुने कारणले यसलाई स्वयम्भुहमिनी शिवलिंग पनि भन्ने गरिन्छ । आषाढ शुक्ल पूर्णमासाबाट शुरु भएर जनपूरणमासमा पुग्दा साउन महिनाभर पतिर् हिलिगि दर्शनको लागि यहाँ लाखौं शर्द्धालु आउने गर्दछन् । यस पतिर् गुफाको परिधि लगभग १५० फिट छ र यस गुफामा माथिबाट हडिको पानीको स-सानो थोपा कुनैकुनै स्थानमा झर्ने गर्दछ । यसै गुफामा एउटा यसतो स्थान पनि छ, जहाँ हडिको पानी झर्दा झर्दै त्यहाँ लगभग दश फिटको अग्लो शिवलिंग बन्यो । चन्द्रमाको आकार घटबढ अनुसार यस शिवलिंगको आकार पनि घट्ने-बढ्ने हुन्छ । श्रावण पूर्णमासमा यहाँ यो पतिर् शिवलिंग आफ्नो पूर्ण आकारमा हुन्छ र औंसीसम्म यो छोटो हुँदै जान्छ । आश्विनको कुरा कछे भन्ने यो शिवलिंग ठोस हडिबाट बनेको हुन्छ, जबकि गुफामा सामान्यतः काँचो हडि हुन्छ जुन हातमा राख्ने बेतकि हेराउँछ । मूल अमरनाथ शिवलिंगदेखि किही फिटको दुरीमा गणेश, भैरव र पार्वतीको यसतै बगेला बगेला हिमखण्डहरू छन् ।

यहाँको जनआस्था अनुसार यसै गुफामा माता पार्वतीलाई भगवान शिवले अमरकथा सुनाएका थिए जसलाई सुनेर सदयोजात शुक-शशि, शुकदेव ऋषिको रूपमा अमर भएका थिए । गुफामा आज पनि परवोको एक जोडी देखिन्छ भन्ने गरिन्छ जसलाई शर्द्धालुहरू अमर पक्षी भन्ने गर्दछन् । ती परवोहरू पनि अमरकथा सुनेर अमर भएको विश्वास गरिन्छ । त्यहाँ यसतो मान्यता छ कि जुन शर्द्धालुलाई ती परवोको दर्शन हुन्छ, तीनलाई शिव पार्वतीले आफ्नो परत्यक्ष दर्शनबाट गौरवान्वति गरेर त्यस प्राणीलाई मुक्ति प्रदान गर्छन् । यो पनि विश्वास रहेको छ कि भगवान शिवले आफ्नो जीवनसाथी पार्वतीलाई यस गुफामा एउटा यसतो कथा सुनाएका थिए, जसमा अमरनाथको यात्रा र त्यसको मार्गमा आउने विभिन्न त्रिथसथलको बारेमा जानकारी रहेको थियो । यो कथा कालान्तरमा अमरकथाको नामले विख्यात भएको थियो ।